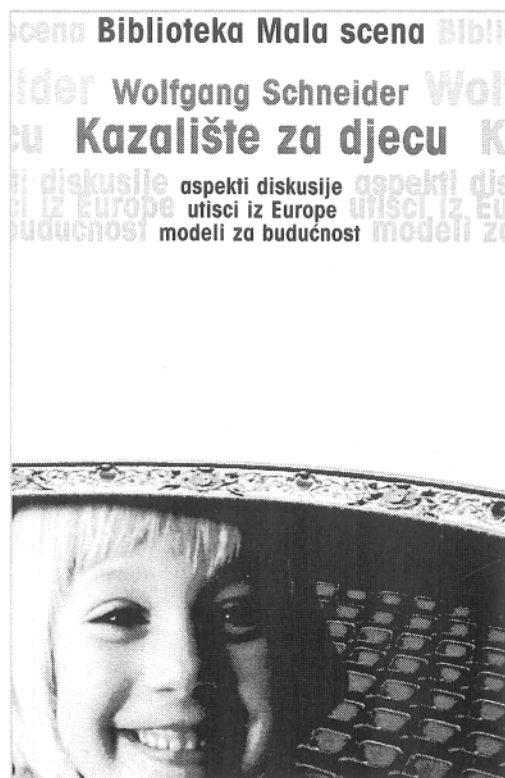

Protiv didaktike, za estetiku

Wolfgang Schneider
Kazalište za djecu, aspekti diskusije, utisci iz Europe, modeli za budućnost
Mala scena, Zagreb, 2002.

Govoriti mi je o izdanju koje je ne samo ispunilo u Hrvatskoj gotovo posve prazan prostor teatrologijske, bilo hrvatske ili prijevodne, literature o dječjem kazalištu i kazalištu za djecu, nego i o studiji koja je tome fenomenu prišla na uistinu obuhvatan, fundamentalan način. Knjiga je sastavljena od niza autorovih eseja koji svjedoče o svojoj punini angažmana što ga je Wolfgang Schneider posvetio kazalištu za djecu, promišljajući njegovu povijest, posebice onu njemačkoga kulturnog kruga, posjećujući različite kazališne europske svjetove i uspoređujući njihove kulturne modele kada je u pitanju kazališno stvaralaštvo za djecu, polemički se osvrćući na tretman autora dramskih komada za djecu i mlade, kao i na niz drugih pitanja koje ovaj segment kazališne kulture otvara, kao što su repertoarna politika, uloga kazališne kritike ili sprega didaktičkih i estetskih kazališnih interesa. Zašto taj segment Schneider drži specifičnim i kulturno podređenim, ako ne i poniženim, a zasade na kojima se briga oko kazališta za djecu nastoji ispuniti osobito društveno neuralgičnim? Pa zato, dakako, što su djeca skupina lišena društvene, političke i kulturne moći, što su u položaju katkad voljnih no mnogo puta i nevoljnih primatelja, a rijetko kada doista i presuditelja vrijednosti, i to ponajprije kazališne vrijednosti predstava koje su im namijenjene. Lišeno ugleda, utjecaja i financijskih pogodnosti kakve osigurane tržišne prode, reklo bi se da dječje kazalište ponajviše ovisi o entuzijastima, kakvih je na stranicama ove knjige uistinu mnogo, jer Schneider nije puki posjetitelj festivala po dužnosti, nego prije svega znanstvenik u izvornom, zaboravljenom smislu, dakle istraživač i znatizeljni pisac koji pomno prati ideje, pravce, kazališne skupine, glumce i autore, bilježeći i najmanji detalj uočen u predstavama koje je vidio, a koji bi mogao potkrijepiti njegovu tezu o tome kakvo kazalište za djecu valja uzgajati. No upravo usuprot toj zamci pukoga oslanjanja i pozivanja na entuzijazam, bilo stvaralački ili znanstvenjački, Schneider se, čini mi se, i osjetio pozvanim progovoriti, inzistirajući na primjerima različitih tradicija i sredina poput talijanske, nizozemske ili francuske, pokazujući kako tzv. osmišljena kulturna politika, kada su djeca u pitanju, nije prazan pojam, i kako u pojedinim slučajevima ne samo daje izvanredne, djeci

neophodne kazališne rezultate, nego i razvija eksperimentalni duh, kulturnu razmjenu, mogućnost da se korisna iskustva presade, a da se ne povrijedi vlastita tradicija. Svojevrsni diskontinuitet koji uočava u suvremenom njemačkom kazalištu za djecu, barem kada je o negdašnjoj Zapadnoj Njemačkoj riječ - za koju kaže da bi se u mnogočemu morala ugledati u svoju donedavnu istočnonjemačku susjedu, pa u projekt kulturnog ujedinjenja i ponovnog prožimanja unijeti malo istočnonjemačke sustavne njege dječje kazališne kulture - vodi ga do anamneze povijesne logike koja je i dovela do ključnih opsjena o dječjoj kulturi uopće, kazališnoj napose, a one, prema njegovom mišljenju, još uvijek caruju u kulturnoj politici. Prilozi u knjizi niz su pokušaja da se iz teatrološkijske perspektive te opsjene argumentirano ospore i zamijene artistskim zahtjevima najviše razine.

Primjerice, prvi i gotovo neiskorjenjiv mit o dječjem kazalištu, što ga ono baštini iz svoje didaktičko-moralističke prošlosti, jest mit o tome kako je kazalište odgojno sredstvo, a ne umjetničko pravo malih i mladih gledatelja. To pravo, kao svaka civilizacijska stečevina, jest pravo kojemu se također valja izučiti, koje valja znati steći i rabiti, no ta poduka i to znanje ne tiču se ikakve ideje o tome što je - kao u moralističkom građanskom naslijeđu - dobro, valjano i poslušno, ili pak - kao u neorealističkoj tradiciji - emancipirano dijete, nego što je kazališni medij, koja su njegova zasebna sredstva izražavanja, kako se u njemu kanalizira i konkretizira mašta. Drugim riječima, kao što Schneider inzistira, kazališna pedagogija, kao dje latnost koja bi morala pratiti kazališni proces, pripremiti djecu za kazališni doživljaj i voditi njegovu naknadnu recepciju, nije područje koje promišlja koja bi se ciljna ideja ili pojava morala tematizirati u kazalištu za djecu - poput side, ovisnosti o drogi ili maloljetnoj delikvenciji - nego je riječ o kultivaciji ukusa, senzibiliteta i smisla za sam kazališni medij, u krajnjoj liniji i poticaja gledateljstva da se i samo upusti u pripremu kakve improvizirane predstave, iz čistog užitka igre, upada u priču i ludičke preobrazbe te njihovih nepredviđenih ishoda. I upravo u toj provodnoj niti knjige Schneider govori u ime kazališta općenito jednako koliko i u ime kazališta za djecu, obara jući se na potrebu i koncept izravne intervencije u društvenu zbilju s pozicije i prema vrijednosnom sustavu onih koji imaju moći da i djeci i odraslima daju napatke o tzv. "boljem životu", što ipak ne znači da se autor zalaže za sladunjave, idilične i lažljive slike rajskog svijeta djetinjstva te okorjele samovarljive projekcije odraslog licemjerna, ili pak kako nije svjestan važnosti tematske sfere u kazalištu za djecu. Upravo suprotno, dosta mu je recepture božićnih i inih bajki koja se preuzima kao alibi za stvaralačku nemuštos; zasićen je primjerima uvredljivih pret-

postavki o djeci kao nezahjevnoj publici kojoj se mogu podmetnuti trapavi klišeji umjesto umjetničkih rizika. Pona jviše pak smeta mu paternalistički odnos prema obzoru dječjeg očekivanja te mentalnog i intelektualnog kapaciteta koji se podmeće pod dušebrižničkom egidom zaštite djece i mladeži. Prema njemu, u kazalištu za djecu dopušteno je sve pa i ganutljivi prizori napuštene djece, groteska i užas, opasnost i nasilje ili neizbježnost smrti, samo pod jednim uvjetom: da budu plodovima dramaturške, glumačke ili režijske inventivnosti koja će prvenstveno slaviti kazalište kao hram u kojemu se stječu iskustva koja se drugdje naprosto ne mogu doživjeti, ma koliko se ona doimala podudarnima sa stvarnošću.

Osim ovoga načelnoga okvira, kojemu se pridružuju sjajne, kritične, uvijek budne i polemične analize modusa kazališnog pripovjedaštva, uloge plesa i glazbe, površnosti kazališnokritičkih prosudbenih djetinjarija, dvojbenosti dramatizacija dječje proze, pojave kazališnih klubova mladih i uopće žanrovskih posebitosti kazališta za djecu, knjiga će vam pružiti iscrpne informacije o pojedinim imenima, trupama, predstavama i kazališnim sredinama Europe, u spisateljskom spektru od fragmenata kazališnog putopisa, preko intervjua, do teorijskih refleksija, otvarajući, nažalost, i dvojbe o tome koliko je hrvatska kazališna sredina uspjela pratiti repertoarnu i stilsku razgranatost što je trenutačno nudi europska dječja kazališna karta. Dio toga zaostatka ne pada samo u dug glumcima, redateljima, nezahvalnoj financijskoj i društvenoj poziciji pisaca za djecu i kazalište, s tekstovima zauvijek izgubljenima nakon što su poslužili izvedbi, nego, dakako, pada u dug i našoj kazališnoj kritici i teatrologiji. Ljubav, pozornost, samokritičnost, skrb i akribija Wolfganga Schneidera mogu nas zbog toga samo posramiti, jer združeni nude štivo koje je poput izvrsne dječje predstave - živahno, hrabro, zanimljivo, čas uronjeno u neizbježne prizemnosti kazališne pragme kao što je pogodnost i jeftinost pripovjednih predstava ili pak kao što su tantijemi dramskih autora, zatim uzletno, utopijsko, programatsko ili pak teorijski zahtjevno, a onda opet esejistički poletno, protkano profinjenim asocijacijama i spretno zaustavljenim antologijskim kazališnim prizorima.

Na poslijetku, ovo je knjiga koja zdušno zaziva opetovane javne estetičke rasprave o kazalištu za djecu, pa njezinih deset završnih napatuka, u kojima se pod desetom točkom upravo i ističe nužda razvoja znanosti o kazalištu za djecu, valja shvatiti kao otvoreni kraj napete kazališne priče, kojoj se i umjetnički educirana djeca - gledatelji, i svi kazališni umjetnici, i tvorci kulturne politike, ali i mi, kritičari i teatrolozi, pozivamo ustrajno nadopisivati nova i nova, kreativna i odgovorna, ali prije svega i djeci i mladima i odraslima - privlačna poglavlja.